

ПРАКТИКА И ОПИТ
PRACTISE AND EXPERIENCE

ИНФОРМАЦИОННИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
ПРЕД СВЕТОВНАТА ИЗДАТЕЛСКА ИНДУСТРИЯ

Димитър Ганчев

Университет за национално и световно стопанство

Резюме: Издателската дейност е най-старата и добре утвърдена творческа индустрия със съществен принос в социално-икономическото и културното развитие на нациите. Независимо от това тя все още не разполага със систематизирана информация, която да позволи адекватна оценка на нейното място и роля. Съществуващите информационни източници формират частична представа за икономическите показатели на издателската индустрия. Настоящата статия разглежда три групи въпроси. Първата е свързана с общото ниво на информационно покритие в книгоиздаването и причините за това състояние. Втората е посветена на информационните източници, с които разполага индустрията – техните възможности и ограничения. Третата е свързана с предизвикателствата в информационното покритие на индустрията и някои възможни сценарии. В хода на изложението са изведени някои методологични проблеми относно събирането, анализирането и използването на информацията в книгоиздаването на национално и международно ниво. Ресурсното обезпечаване на издателската индустрия може да ѝ позволи да защити по-добре своите интереси в глобален и регионален аспект.

Ключови думи: интелектуална собственост; творчески индустрии; издателска индустрия

Творческите индустрии се утвърждават като политически и икономически приоритет на все повече държави. Над 40 страни прилагат стратегии в тази област и са ги възприели като основен ресурс за икономическо развитие. Това се обяснява с нарастващия нематериален характер на световната икономика, а творческият сектор, който се развива на базата на правата за интелектуална собственост, е в най-висока степен свързан с нематериални активи. Независимо от националните различия в определянето на обхвата на творческата икономика, има

някои сектори, които винаги са били и ще бъдат част от творческата икономика. Един от тези сектори е издателската индустрия. От печатната преса на Гутенберг до икономиката на платформите книгоиздаването продължава да бъде важен фактор за икономическо, социално и културно развитие (WIPO 2012, 9).

Дигиталните технологии навлязоха в различна степен в отделните творчески сектори. Някои традиционни индустрии, като рисуването и танците, бяха относително слабо засегнати от технологиите, други, като видеоигрите и мобилните приложения, се родиха в дигиталната среда, а трети, сред които и книгоиздаването, бяха революционно променени от дигиталните технологии. Една от причините е, че се отдели съдържанието от формата, което разми границите между издателите на текст, софтуер, аудио- и аудио-визуални материали. Книгата вече не се свързва само с хартиения носител, но и не се свързва само с дигиталното издание. Двете форми ще продължат да съществуват паралелно в обозримо бъдеще, защото имат своите пазари. Втората причина е, че технологиите промениха възможностите за оптимизиране на процесите на книгоиздаването, маркетинга, разпространението и потреблението на книги. Авторите могат да открият нови читатели чрез голям набор от медии и устройства и да общуват по нови интерактивни начини с тях. Това създава нови преки възможности за предлагане на издателския продукт, за самореклама, персонализиране на предложението, продажба и получаване на бърза обратна реакция. Технологиите създадоха нови навици за четене, промениха възприятията за стойността на съдържанието, повишиха очакванията по отношение на достъпността на публикациите и както посочва бившият генерален секретар на Световната асоциация на издателите Йенс Бамел, „създадоха усещане за свобода за споделяне на съдържание с всеки“ (WIPO 2021 b, 7). Третата причина е, че на световния дигитален пазар има ниски входни бариери, т.е. предлагането на продукти, в които са вложени различен труд и инвестиции, става наред с продукти, които са разработени и предлагани на много по-ниско професионално ниво. Контролните механизми, които съществуваха на пазара на физически продукти, като наличието на минимални стандарти, при които книгите се предлагат във веригата за разпространение, изчезват на дигиталния пазар, който се контролира не от издателите, а от доставчиците на дигитални услуги и платформи, които предлагат всичко. Четвъртата причина е възможността авторите и издателите да получават данни и друга аналитична информация за търсенето, да адаптират бизнес модела и да повишават ефективността на процесите. Този аспект, както ще стане ясно в последващото изложение, все още се използва главно от големите компании.

В тази динамична среда авторското право продължава да бъде в основата на бизнес моделите на издателската индустрия (Stoyanova 2022). Първият закон, свързан с авторското право, е Статутът на кралица Ана

от 1710 г. в Англия, който е посветен на закрилата на икономическите интереси на авторите и издателите.¹ Първата междуна-родна глобална конвенция в областта на авторското право – Бернската конвенция за закрила на литературнохудожествените произведения от 1886 г., също до голяма степен е моделирана в контекста на издателската индустрия. Тя и днес остава най-популярния международен договор в тази област със 181 страни членки.² Договорът със Световната органи-зация за интелектуална собственост (СОИС) за авторското право от 1996 г. и други международни конвенции гарантират, че авторското право продължава да предоставя стимули на авторите и издателите да инвестират в създаването на нови литературнохудожествени произведе-ния и да получават конкурентни предимства на пазара (Ganchev 2022, 84). Историческият опит показва, че авторското право се адаптира към технологиите и остава основната правна рамка за функционирането на пазара на творчески продукти, а често пъти и единствения механизъм за монетизация на творчеството (WIPO 2015, 25).

Всяка политика, бизнес стратегия или механизъм за подкрепа следва да се базира върху солидни данни. Аналитичната информация и данните сами по себе си нямат стойност. Те придобиват стойност, когато се използват в процеса на вземане на решения. В тази статия се изследват съществуващите източници на данни за издателската индустрия, тяхната роля и специфика и информационните предизвикателства пред книгоиздаването.

Информационно покритие на световното книгоиздаване

Според проучванията на СОИС творческите индустрии днес генерират 5,54% от brutния вътрешен продукт (БВП) и 5,78% от заетостта в глобален мащаб (WIPO 2021 а, 15), като в много страни издателската дейност е най-големият творчески сектор. Данните от проучванията в над 60 държави показват, че издателската дейност представлява средно 26% от БВП, създаден в основните творчески индустрии, като се нарежда на второ място след софтуера, който представлява 27%. По отношение на заетостта издателската дейност е най-големият работодател сред основните творчески индустрии, като генерира 35% от заетостта в тях (WIPO 2021 а, 15). Този анализ, направен на базата на системите за национални сметки, показва, че издателската дейност е ключов сектор, който изисква наличието на съответните политики, за да бъде ефективен. Агрегирани данни за творческия сектор в национален мащаб се публикуват в много държави, обикновено под формата на доклади или проучвания, осъществени по поръчка на правителството или асоциации на творческите индустрии. В същото време специфични данни само за издателския сектор се публикуват в много ограничен брой държави.

Специфика на информацията за издателската индустрия

В множество творчески сектори, като музиката, филмите и софтуера, се публикуват авторитетни ежегодни доклади за състоянието на индустрията, които имат широко приложение. За разлика от тях издателската индустрия няма такава история. Това се дължи на различни причини, сред които може да се отбележи следната специфика:

- Издателската индустрия има комплексна структура. Трите основни сектора – търговско, образователно и академично издателство, имат много различни движещи сили, бизнес модели и източници на информация (WIPO 2021 а, 12). Това означава, че данните от трите сектора са трудно съпоставими. В същото време издателската индустрия не е хомогенна – в нея функционират големи международни и национални издателства наред с множество малки издатели, които имат различен информационен, финансов и кадрови ресурс в областта на данните. При тези обстоятелства сглобяването на цялостна информационна картина на издателството е доста сложно.
- Издателската дейност е силно конкурентна. Данните отразяват пазарните дялове и потенциал и поради това често се предоставят на доста обобщено ниво, за да не застрашат пазарните позиции на отделните издатели. Споделянето на информация за икономическите показатели на издателствата се счита от някои за търговска тайна и не е широка практика, освен ако фирмата няма съответните правни и административни задължения да публикува данни.
- Издателската индустрия се влияе значително от националната правна рамка, бизнес регулациите, бизнес средата и др. Това има пряко въздействие върху наличието, съпоставимостта и качеството на данните. Например, ако в една държава електронните издания следва да се депозират, а в друга – не, това създава административна пречка за сравняване на резултатите от едно-типни дейности.
- В много държави отсъства централизирана институция за събиране на данни в тази област (WIPO 2023). Това означава, че няма национални изисквания за предоставяне на стандартизирани данни, така че да може да се проследяват тенденциите във времето. При липсата на такива изисквания не може да се очаква индустрията да налага доброволни стандарти и те да се спазват широко в глобален мащаб.
- Издателската дейност в някои страни има много неформален характер, което означава, че данните са непълни, а на места отсъстват. В отделни страни асоциациите на издателите действат като доброволни неформални обединения, в които ръководните

функции се поемат като допълнителна дейност от председателя на асоциацията, чиято основна дейност е свързана преди всичко с издателската фирма или комплекс, които представлява. Това означава, че ресурсът за събиране, анализ и публикуване на данните е доста различен по страни и без административен капацитет събирането и публикуването на данни е трудно постижимо.

Информационни източници за книгоиздаването в дигиталната среда

Какъв тип източници могат да характеризират най-добре издателската индустрия?

- **Метаданни**
Метаданните са данните, които контекстуализират други данни, т.е. това са един вид данни за данните. Те се събират по критерии, установени от международно приети стандарти. В контекста на книгоиздаването метаданните могат да включват информация за заглавието, автора, издателя и данни за дадена книга, както и информация за нейния формат, предмет и други важни подробности. Тези данни се описват в системата от идентификатори от типа на ISBN, ISSN, ISTC, IPC и др.³ ONIX (Online Information Exchange) е стандартизиран формат за обмен на информация за книги, други печатни и дигитални продукти. Той се използва от издатели, дистрибутори и други заинтересовани страни в книгоиздаването за обмен на информация за книгите и тяхната наличност.
- **Данни за публикувани заглавия**
Тези данни дават представа за интензивността в книгоиздаването, тенденциите и устойчивостта на търсенето. За да бъде отчетено едно заглавие в статистиката, то следва да отговаря на определени формални изисквания, т.е. заглавия, които не са регистрирани, вероятно няма да бъдат отчетени в статистиката.
- **Данни за продажбите**
Включват информация за това колко екземпляра от дадена книга са били продадени, както и къде и как са били продадени (например чрез книжарница, онлайн и т.н.). Тези данни се събират на ниво фирма или концерн и са от съществено значение за бизнес операциите на фирмата. В много от случаите те не са публично достъпни.
- **Демографски данни**
Това са данни, свързани с възрастта, пола и други характеристики на хората, които купуват дадена книга. Тези данни са особено полезни, за да се адаптира предлагането към търсенето. Те не са достъпни, освен ако не са събрани в дигитален формат

при покупката, и това обикновено става на ниво бизнес оператор (разпространител, платформа и др.).

- **Данни за четенето**
Включват информация за това колко време отнема на хората да прочетат дадена книга, колко от книгата са прочели, и други данни за техните навици за четене. Подобно на предходната категория тези данни могат да се събират само в дигитален формат от частни оператори и рядко напускат пределите на фирмата.
- **Данни за рецензии и отзиви**
Включват информация за това какво казват хората за дадена книга, като например броя и съдържанието на рецензиите, както и общата оценка на рецензиите. Такава детайлна информация е полезна за калибриране на предлагането, но се използва само в някои развити пазари, отново от частни оператори.
- **Маркетингови данни**
Включват информация за това колко ефективни са били различните маркетингови кампании, включително данни за кликания, конверсии и продажби. Такива данни могат да се получат само ако са засечени резултатите преди провеждането на маркетинговата компания и се анализират на фона на данните, събрани след кампанията. Тези данни следва да се анализират с подходящ модел, ако се търси причинно-следствена връзка между резултати и ресурси.
- **Финансови данни**
Тези данни фигурират във финансовите отчети и включват информация за разходите, свързани с издаването на дадена книга, както и за приходите, които тя генерира. Те са необходими за определяне на по-ефективна ценова политика. Цената на книгите в дигиталното пространство не се определя само от разходите, а и от степента на търсене на продукта и конкурентните продукти.
- **Данни за използването**
Включват информация за това как хората използват книгата, например колко често влизат в електронното издание и в кои раздели прекарват най-много време. Отново, тази информация е възможно да се получи само от платформите и приложенията, които се използват, но има много важна стойност за бизнес модела за предлагане на съдържание.
- **Сведения за договорите и лични данни**
Включват договори за управление на авторските вознаграждения, лицензиране, придобиване на права и други, които обикновено съдържат лични данни за участващите страни, като например имената и адресите на автора (авторите) и издателя. Такива данни съществуват само в рамките на фирмите.

Важно е да се отбележи, че всички лични данни, включени в договор за управление на авторските възнаграждения, трябва да се третираат внимателно и при зачитане на неприкосновеността на личния живот. Това може да включва предприемане на мерки за защита на данните от неразрешен достъп или използване и прозрачност относно начина на използване на данните.

Изброените по-горе типове информация биха разкрили в дълбочина процесите в издателската индустрия. На този етап тези инструменти са оперативни прилагани само от големите издателства, които могат да си позволят такъв финансов и организационен ресурс.

Основни налични информационни ресурси за издателската индустрия

Към настоящия момент не съществува централен източник на данни за световната издателска индустрия. Сред по-важните авторитетни източници може да бъдат посочени следните:

- Доклад на СОИС за глобалната издателска индустрия (WIPO 2023)
От 2017 г. СОИС и Международната асоциация на издателите (МАП) се опитват да се справят с тази липса на авторитетен източник на информация за издателската дейност. През 2023 г. беше публикувано петото издание на доклада за глобалната издателска индустрия.⁴ Докладът представлява особен интерес, тъй като е най-задълбоченото до момента обобщение на различни по вид информационни източници, свързани с издателската индустрия. Докладът комбинира следните източници:
 - а) анкетно проучване на издателската индустрия, изготвено на базата на въпросник, разпространен до националните асоциации на издателите;
 - б) проучване на данните от националната система за депозит;
 - в) данни от Nielsen BookScan;
 - г) данни от Агенцията за международни стандарти в областта на книгите (ISBN);
 - д) проучване, проведено от Международната асоциация на издателите и Nielsen BookData.Този избор дава представа къде и каква информация е налична за издателската дейност. Различните източници очертават различни картини на състоянието на световната издателска индустрия, които са взаимно допълващи се, но в същото време информацията между тях се разминава, тъй като е изготвена на базата на различни методики.
- Проучване на издателската индустрия на базата на данни от националните асоциации на издателите
Целта на това анкетно проучване е да се получат част от пазарните данни, като приходи, загавия, износ и т.н. То е допълнено с

данни от Федерацията на европейските издатели (FER) и Регионалния център за книги в Латинска Америка и Карибите (CERLALC). Данните за 2022 г. обхващат само 35 държави, което е повече от всички други подобни прочувания в миналото. В сравнение с предишния доклад новото проучване добавя данни от Филипините и Ирландия, но броят на държавите, обхванати от изследването, е сходен.⁵

Проучването показва, че общият размер на приходите от продажби и лицензиране в търговския и образователния сектор е 76,3 млрд. щатски долара през 2022 г. Тези приходи варират от 55,5% в Италия и Обединеното кралство до 93,2% в Япония. Образователният сектор генерира две трети или повече от общите приходи в Индия (93,3%), Кралство Нидерландия (66%) и Турция (73,5%). Заглавията в цифров/аудиоформат генерират около една трета от общите приходи в Дания (37%), Финландия (39,7%), Япония (43,1%) и Швеция (36,1%) и като цяло нарастват.

Онлайн продажбите отбелязват значителен ръст и генерират около две трети от общите приходи на издателската индустрия в Швеция (59,3%) и Обединеното кралство (59,1%).

Приходите от детски книги представляват повече от една трета от приходите в търговския сектор в Колумбия (35,1%), Дания (35,2%) и Нова Зеландия (37,6%). САЩ отчитат приходи от детски книги в размер на 4,9 млрд. щатски долара през 2022 г.

Тези резултати показват стабилна тенденция на растеж на дигиталните аспекти в издателската индустрия и подобрене на общите пазарни показатели. В същото време те не са достатъчно представителни, тъй като големи пазари като Китай и Индия не са предоставили данни за целите на това проучване (WIPO 2023).

- Данни за национално депозиране на произведения

Депозирането е законово задължение на национално ниво, което изисква от издателите да депозират определен брой копия от публикуваните издания в национален депозитар, определен в закона. В по-голямата част от държавите системата за законово депозиране е задължителна. В някои страни се изисква депозит само за печатни книги, докато в други това важи и за цифрови публикации, електронни книги и други формати. Оттук произтичат съществени различия между информацията по страни – дигитализацията води до значително увеличаване на броя на депозитите. Това ограничава реалната съпоставимост на някои от данните. Данните от националните депозитари представят надеждна информация в изчерпателен обхват и включват и самоиздаването. Това обаче не решава проблема с различните законови разпоредби, които предполагат различия в обема на депозираните произведения.

Докладът констатира, че 82 национални депозитара са предоставили данни, обхващащи: а) книги, б) партитури и музикални аудиофайлове, в) филми и видеоматериали и г) периодични издания (списания, електронни поредици и др.). Броят на депозирани книги се е увеличил до 2,7 млн., което се дължи най-вече на ръста на цифровите депозити. Това е увеличение с 5%, като общият обем все още е по-малък от нивата преди пандемията от COVID-19.

Повече от половината депозити (52,1%) са от Европа, следвана от Азия (34,0%) и Северна Америка (10,5%). Най-голям брой книги са депозирани в Германия (401 197), следвана от САЩ (264 722), Обединеното кралство (167 000), Япония (113 296) и Испания (98 289). Повече от две трети от всички книги, депозирани в Дания (82,4%), Германия (71,4%) и САЩ (91,7%) през 2022 г., са в цифров формат (фигура 12). За разлика от тях печатният формат съставлява почти всички книги, депозирани в Румъния (93,4%), Швеция (96%) и Виетнам (90,4%).

- Данни от Международната агенция за ISBN
ISBN е международен стандартен идентификатор на публикациите. Той се администрира от Международната агенция за ISBN и от национални или регионални агенции за ISBN. ISBN е най-често използваният идентификатор за публикация, която предоставя данни за издателя. Системата ISBN има тристепенна административна структура – Международната агенция ISBN, националните и регионалните агенции за регистрация и издателите. Международната ISBN агенция е официалният регистрационен орган, назначен от Международната организация по стандартизация (ISO), за да контролира глобалното използване на стандарта ISBN. Издателите са отговорни за получаването на ISBN на отделните публикации от разпределените им регистрационни елементи. Издателите обаче използват и други идентификатори, например стандартния идентификационен номер на Amazon (ASIN), идентификатора за цифров обект (DOI) и т.н. Данните за ISBN дават добра представа за размера на издателския пазар в дадена страна и могат да бъдат средство за валидиране на данни от други източници. Докладът сочи, че през 2022 г. Международната ISBN агенция е предоставила данни за 50 държави, като в допълнение CERLALC е предоставила данни за 15 държави от Латинска Америка и Карибите. Най-големият потребител на идентификатора ISBN са САЩ с 3,3 млн. регистрации, следвани от Япония (902 311), Република Корея (338 237), Индия (281 091) и Германия (277 000).⁶ Общата тенденция е за увеличение на регистрациите на ISBN, като най-

голямо увеличение е регистрирано в Япония (+717 326), следвана от САЩ (+394 608) и Бразилия (+64 928).

Данните за ISBN представят информация за броя на публикациите, но следва да се има предвид, че съществуват алтернативните формати за една и съща публикация (например издания за електронни книги, издания с твърди корици и издания с меки корици), които могат да получат отделен ISBN и така да е налице двойно отчитане на публикуваните заглавия. Друг ограничител е цената на регистрацията – в някои развиващи се държави тези разходи са твърде високи за малките издатели и произведенията се публикуват без този идентификатор. Трети ограничител е фактът, че не всички национални агенции боравят коректно с този инструмент. Допускат се грешки, съществува потенциал за прилагане на цензура там, където националният орган е свързан с държавната администрация. ISBN може да се предлага срещу заплащане от търговски агенти, които използват непознаването на инструмента или процедурните сложности, свързани с неговото прилагане.

- Nielsen BookScan

Nielsen BookScan е частна компания, която предоставя данни за трансакциите в мястото на продажбата, т.е. те постъпват директно от търговците на книги. Компанията работи в много страни, но покритието на пазара варира в различните страни – от 90% в Австралия, Италия и Обединеното кралство до около 60% в Нова Зеландия. Nielsen BookScan е предоставил данни само за 10 държави за периода 2019–2022 г. Макар тази информация да е особено ценна и реалистична, не следва да се забравя, че компанията оперира на търговски начала и само онези държави, които могат да си го позволят и в които има значим интерес от получаването на тази информация, могат да имат подобни данни. Наличието на този сегмент в доклада по-скоро маркира потенциала на този източник.

Официална статистика

Национална статистика

Официалната национална статистика е предпочитан източник на данни във всички отрасли. Причината е, че институцията, отговаряща за статистиката в държавата (там, където тя съществува), работи на базата на утвърдени статистически стандарти, с професионални методи и екипи и това позволява достоверност на данните, периодичност в събирането на информацията и съпоставимост с други данни за икономическата дейност в държавата.

Подробните данни за издателската дейност следва да се съдържат в структурната бизнес статистика, изготвяна като част от системата на националните сметки. Този тип статистика описва точно структурата, поведението и икономическите дейности в издателската индустрия, с най-голяма детайлност. Наличието на такива данни би дало отлична представа за взаимовръзките между издателската дейност и останалите икономически сектори, възможност да се проследи в каква степен тази индустрия е интегрирана в националната икономика, кои са най-големите ѝ потребители и доставчици на услуги, суровини и материали.

Проблемът е, че в много държави този тип статистика, въпреки добрите намерения и поетите задължения, се публикува в много агрегиран формат, който не е достатъчен за пазарен анализ. Статистическа агенция би могла да извърши тази дейност при изрична разпоредба и съответното ресурсно осигуряване (държавна поръчка, международно изследване, търговска поръчка и др.).

В официалния класификатор на икономическите дейности ISIC издателската дейност има отредени съответните кодове за публикуване на данните. Същото важи и за кодовете в международната класификация за заетостта ISCO, поддържана от Международната организация по труда.

При наличието на ограничени данни все пак е възможно тази информация, макар и на агрегирано ниво, да се използва за изчисляването на мултипликатори и други икономически показатели на издателската индустрия на национално ниво. Официалната статистика може да бъде един от източниците на данни за издателската индустрия, но обикновено той не е достатъчен.

Международна статистика

Като държава членка на Европейския съюз, България е длъжна да предоставя данни на Евростат, който подготвя задълбочени статистически анализи. Тази рамка се изпълнява и от Швейцария, Исландия и Норвегия. Предписани са различни методики за гарантиране на качеството на данните по формулираните показатели, в т.ч. агрегиране, импутации и др.⁷ Независимо от правното задължение на страните членки да предоставят пълна информация, тези данни не съществуват за всички държави членки в достатъчно детайлен вид.

Частни информационни източници

Международни източници

Федерацията на европейските издатели FEP и CERLALC са два примера за международни организации, които предоставят изключително полезна информация за издателската дейност. Всяка от тях има своите особености. FEP предоставя максимално подробна информация, но за съжаление, не всички европейски държави събират необходимите данни

и не могат да я предоставят. CERLALC, като организация от системата на ЮНЕСКО, акцентира върху книгите като инструменти на националната политика в областта на образованието и културата.⁸ Много от нейните членове не предоставят пълни данни по определените индикатори и CERLALK подпомага финансово извършаваното на детайлни проучвания в държавите, които са определили книгоиздаването като свой приоритет. В Латинска Америка единствено Мексико, Колумбия и Бразилия публикуват подробни данни за издателската дейност, в което са инвестирани години усилия и финансови средства.

В други райони регионалните организации не са достатъчно силни и не събират достатъчни данни – например APNET (Африканската мрежа на издателите) не публикува подходящи данни, а се фокусира върху сътрудничеството между издателите и просветна дейност, като подпомагане на техните политики с ръководства и референтни материали.⁹ В Азия не съществува силна регионална организация на издателите, която би могла да предоставя данни.

Сред частните международни фирми следва да се посочи Nielsen, който е утвърден пазарен анализатор, опериращ на търговски начала.¹⁰ По-обща статистическа информация може да бъде получена и от Statista, която се утвърди като надежден източник за много пазарни проучвания в различни области.¹¹ Частните фирми оперират на търговска основа и остават недостъпни при липсата на финансиране.

Вероятно един от най-използваните източници са данните, предоставяни от международните издателства за техните резултати, като тези данни е трудно да бъдат анализирани по страни.

Национални източници

Особен интерес в тази област представляват националните асоциации на издателите. В много от развитите държави те събират или финансират събирането на данни от своите членове. Примери за това са асоциациите на издателите в САЩ, Великобритания, Германия, Франция, Япония и много други. Но в по-голямата част от държавите по света асоциациите на издателите не са добре организирани и финансирани и не разполагат с ресурс за събирането и анализирането на данни, свързани с функционирането на индустрията.

В национален план съществуват редица известни консултантски фирми с опит в областта на издателската дейност. Сред тях може да бъде изтъкнат проектът Ruediger Wischenbart Content and Consulting, който от десетилетия публикува класация и данни за 50-те водещи издателства в света.¹² Експертиза за извършването на подробни анализи съществува, проблемът е, че тази информация не би могла да се верифицира и статутът ѝ винаги ще бъде на пазарно проучване. Безусловно, големите национални издателства са важен източник на информация, но поради

пазарна политика и други съображения те публикуват минимална по обем и детайли информация.

Предизвикателства пред информационното покритие на издателската индустрия

Някои от съществуващите предизвикателства вече бяха посочени в изложението дотук. Те може да бъдат систематизирани по следния начин:

- **Приоритетност**
Налице е недооценяване на важността на информацията за издателската индустрия. За да се събира и анализира информация в тази област, е необходимо това да бъде формулирано като приоритет. През 2022 г. Световният конгрес на издателите заяви този приоритет и с тази цел бе създаден специален комитет към Световната асоциация на издателите в областта на данните и статистиката. Този приоритет все още не е материализиран в дейността на много от членовете на IPA. В същото време далеч не всички национални асоциации са членове на IPA.¹³ Информацията може да предложи аргументи за ролята и мястото на издателската индустрия и да утвърди положението ѝ като централна творческа индустрия. При обсъждането на различни законови промени, формулирането на политики и прилагането им данните могат да бъдат най-добрият съюзник на издателите. В същото време те могат да очертаят тенденциите и да посочат областите, които имат нужда от подкрепа. Когато събирането на данни в тази област се определи като приоритет, следва да се направят съответните организационни промени в изготвянето на национална статистика в тази област.
- **Организационни и финансови аспекти**
Издателите по света и по региони не са достатъчно добре организирани по отношение на общите си икономически интереси. Събирането на информация е въпрос, който зависи от националните данни и капацитета на националните асоциации. В много случаи това са организации без сериозен финансов и организационен капацитет, които не разполагат с ресурс за събирането на данни. Този аспект би следвало да се регулира на ниво условия за членство. Неформалният характер на много от асоциациите на издателите и на самите издателства също е пречка за ресурсното обезпечаване на тази дейност. Нарастващият брой самоиздаващи се автори често не осигурява произведенията със съответните идентификатори, което ги прави трудно откриваеми.
- **Обработка и обхват на данните**
В контекста на изложената материя един от най-големите проблеми е за съпоставимостта и съвместимостта на данните.

Това е свързано с наличието на различни дефиниции, по които се събират данните, с различните национални правни норми, които определят възможностите за регистрация и депозит, обема на регистрирането, формата на депозирания произведени и др. Големи възможности могат да предложат моделите за анализ на големи обеми от данни, които могат да съберат данни онлайн, да ги анализират и бързо да предоставят структуриран статистически анализ, да разширяват обема на информацията, с която разполагат, и да очертават тенденции за развитието на издателската дейност. Във връзка с това следва да се използват и възможностите на изкуствения интелект.

При засиленото използване на онлайн предлагане на книги от платформи възникват въпроси, свързани със защитата на личните данни на потребителите и самите бази данни на платформите. С малки изключения националните асоциации, а в още по-малка степен правителствата, не разполагат с данни и сериозни проучвания за ефекта от пиратството и нанесените вреди на издателската индустрия. В цифровата среда възникват много повече рискове за защитата на произведенията на издателите и пиратството остава един от централните проблеми в индустрията (Ganchev 2024, 40). Без такива данни е трудно да бъде изработена добра стратегия за борба с пиратството в книгоиздаването и особено в книгоразпространението.

- **Обхват на данните**

В изложението бяха описани наличните информационни източници и някои от проблемите на тяхното функциониране. В същото време следва да се постави въпросът дали тази информация описва в достатъчна степен значението на издателската дейност. Необходима е качествена информация за приноса на издателството в постигането на целите на устойчивото развитие, за неговия ефект върху образованието, културното и духовно развитие, грамотността, достъпа да култура и информация; като цяло, за възприемането на книгоиздаването сред обществото. Технологичните възможности все още не са широко използвани в процеса на събиране и обработка на данни в издателската индустрия. Динамичните индикатори за издателството в дигиталната среда могат да дават мигновена и полезна информация, която да подпомага и малките издателства.

Заклучение

Световното книгоиздаване е във възход. За това допринасят все по-популярните аудио- и електронни книги, все по-голямото търсене на книги в развиващите се страни, ръстът на самоиздаването и повишеното общото търсене на печатни издания.¹⁴

Наличните данни за издателската дейност в световен мащаб все още дават частична картина за състоянието на индустрията. Издателската дейност е един от най-значимите творчески сектори и заслужава да има по-добро информационно покритие. Наличието на надеждни данни и анализи би подобрило възможностите за отстояване на интересите на индустрията, адаптацията на националната правна рамка и бизнес практиката и подобряването на условията за развитие на издателската дейност. Без ресурсно обезпечаване събирането на данни не може да бъде пълноценно. Това предполага активни усилия от страна на националните издателски асоциации, органите за защита на авторските права и статистическите служби. Необходими са повече усилия за хармонизиране и стандартизиране на определенията и методологиите за отчитане на основните показатели в индустрията, за подобряване на методите за анализ на дигиталните публикации, продажби и други видове ползвания. Сътрудничеството между националните професионални асоциации, международните организации и държавните органи в областта на статистиката може да подобри състоянието на данните в този водещ творчески сектор.

БЕЛЕЖКИ

¹ Вж. DEAZLEY, R., 2008. Commentary on the Statute of Anne 1710. In: *Primary Sources on Copyright (1450–1900)*. В: *Copyright History*. [online], [прегледано на 06.06.2024]. Достъпно на: www.copyrighthistory.org.

² WIPO-Administered Treaties. Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works. В: *WIPO Official Website*. [online], [прегледано на 06.06.2024]. Достъпно на: <https://www.wipo.int/treaties/en/ip/berne/>.

³ ISBN (International Standard Book Number); ISSN (International Standard Serial Number); ISTC (International Standard Text Code в момента не е активен); IPC (International Product Code)

⁴ Обхватът на изследването на издателската индустрия е ограничен до: а) търговския и образователния сектор и б) публикуваните материали (т.е. книги, монографии и т.н.), издадени с ISBN, идентификатор на цифров обект (DOI) или друг идентификатор на книгата.

⁵ Авторът участва пряко в подготовката на доклада и споделя в статията лични наблюдения от процеса по изготвянето му.

⁶ Данните за 2022 г. за Китай – един от петте най-големите потребители на идентификатора ISBN, не са налични в това изследване.

⁷ Structural business statistics (sbs) Reference Metadata in Euro SDMX Metadata Structure (ESMS) Compiling agency. В: *Eurostat*. [online], [прегледано на 06.06.2024]. Достъпно на: [Structural business statistics \(sbs\) \(europa.eu\)](http://Structuralbusinessstatistics(sbs)(europa.eu))

⁸ El Centro Regional para el Fomento del Libro en América Latina y el Caribe. Повече на *CERLALC Official Website*. [online], [прегледано на 06.06.2024]. Достъпно на: <https://cerlalc.org/>.

⁹ African Publishers Network. Повече на *APNET Official Website*. [online], [прегледано на 06.06.2024]. Достъпно на: <https://apnetafrica.org/>.

¹⁰ Вж. повече на *Nielsen Official Website*. [online], [прегледано на 06.06.2024]. Достъпно на: <https://www.nielsen.com/>.

¹¹ Вж. повече на *Statista Official Website*. [online], [прегледано на 06.06.2024]. Достъпно на: <https://www.statista.com/>.

¹² The Global 50 Publishing Ranking & Frankfurt CEO Talk. В: *Rüdiger Wischenbart Official Website*. [online], [прегледано на 06.06.2024]. Достъпно на: <https://www.wischenbart.com/markets-reports/ranking/>.

¹³ Вж. International Publishers Association (IPA). Annual Report 2022–23. В: *International Publishers*. [online], [прегледано на 06.06.2024]. Достъпно на: <https://internationalpublishers.org/wp-content/uploads/2022/12/ipa-annual-report-2022-23.pdf>

¹⁴ CURCIC, D., 2023. Publishing Industry Statistics. В: *WordsRated*. [online], [прегледано на 06.06.2024]. Достъпно на: <https://wordsrated.com/publishing-industry-statistics/>.

ЛИТЕРАТУРА

ГАНЧЕВ, Д., 2022. Интелектуалната собственост и конкурентоспособността – аспекти на макроикономическия анализ. В: *Интелектуална собственост и бизнес*. София, № 2, с. 82–106. ISSN: 2815-3464.

ГАНЧЕВ, Д., 2024. Икономически аспекти на изкуствения интелект в творческите индустрии. В: *Икономически и социални алтернативи*. София, № 1, с. 47–64. ISSN 1312-7462. DOI: <https://doi.org/10.37075/ISA.2024.1.03>.

GANCHEV, D., 2024. Enhancing Economic Security through Intellectual Property. In: *Strategies for policy in science and education*. vol. XXXII, № 1, pp. 38–52. ISSN: 1310–0270. DOI: <https://doi.org/10.53656/str2024-1s-3-enh>.

STOYANOVA, P., 2022. Digitization, Digital Transformation and Intellectual Property. In: *Fourth National Scientific Forum The Business in 21st Century “Recovery and sustainability after the crisis”*. Conference proceedings, pp. 340–347. ISBN-13 978-619-232-671-5.

WORLD INTELLECTUAL PROPERTY ORGANIZATION (WIPO), 2012. *Managing Intellectual Property in the Book Publishing Industry : a Business-Oriented Information Booklet*. Creative Industries, Booklet № 1, 86 p. ISBN 978-92-805-1644-9.

WORLD INTELLECTUAL PROPERTY ORGANIZATION (WIPO), 2015. *Guide on Surveying the Economic Contribution of the Copyright Industries*, Geneva, 194 p. ISBN 978-92-805-2679-0.

WORLD INTELLECTUAL PROPERTY ORGANIZATION (WIPO), 2021a. *The Economic Contribution of the Copyright Industries: an Overview of the Results from WIPO Studies Assessing the Economic Contribution of the Copyright Industries*, 85 p.

WORLD INTELLECTUAL PROPERTY ORGANIZATION (WIPO), 2021b. *From Paper to Platform : World Intellectual Property Organization. Publishing, Intellectual Property and the Digital Revolution*. Geneva, 143 p. ISBN 978-92-805-3311-8. DOI: 10.34667/tind.44602.

WORLD INTELLECTUAL PROPERTY ORGANIZATION (WIPO), 2023. *The Global Publishing Industry in 2022*. Geneva, 33 p. ISBN 978-92-805-3574-7. DOI: 10.34667/tind.48714.

REFERENCES

GANCHEV, D., 2022. Intelektualnata sobstvenost i konkurentosposobnostta – aspekti na makroikonomicheskia analiz. V: *Intelektualna sobstvenost i biznes*. Sofia, № 2, s. 82–106. ISSN 2815-3464.

GANCHEV, D., 2024. Ikonomicheski aspekti na izkustvenia intelekt v tvorcheskite industrii. V: *Ikonomicheski i sotsialni alternativi*. Sofia, № 1, s. 47–64. ISSN 1312-7462. DOI: <https://doi.org/10.37075/ISA.2024.1.03>.

THE GLOBAL PUBLISHING INDUSTRY'S INFORMATION CHALLENGES

Abstract: *Publishing is the oldest and well-established creative industry with a significant contribution to the socio-economic and cultural development of nations. Nevertheless, it does not yet have systematic information to enable an adequate assessment of its place and role. There are various data sources that provide only a partial picture of the economic performance of the publishing industry. This article addresses three sets of questions. The first relates to the general level of information coverage in book publishing and the reasons for this state of affairs. The second deals with the information sources available to the industry – their scope and limitations. The third group is related to the challenges in information gathering and analysis. Some of the key methodological issues in the analysis and use of information in book publishing at national and international level are highlighted. Better information resourcing of the publishing industry can enable it to better protect its interests globally and regionally.*

Keywords: *intellectual property; creative industries; publishing industry*

Dimitar Ganchev, PhD

University of National and World Economy,
19 December 8th st., Student District, 1700 Sofia

E-mail: dimitar.ganchev@unwe.bg